ZRZESZ KASZËBSKÔ

CZĄDNJIK
KASZEBSKJICH ZAJMOV

V MJONO BOSKJI
NORODNI VZENJIK

Vëdovający i redaktor wodpovjedzalni:
IGNACY SZUTENBERG — GDYNIA
ul. Swiętojańska 16.

»Zrzesz Kaszëbskô« vëchodô 1 roz v mjesąci. Przedpłatnô je rocznje 3.50 zł; kvartalnje 0,90 zł. Cządk 30 gr.

NR 10 | KARTUZE Rujan 1937 | ROK V

Mova pogrzebovô na eksekvje Bogusłova XIV

II

Nje nolezało navetka meslec, żebe kjejdes v Szveceji, Daniji czë Norvegiji na tronje zasod krol vëbrani z Pomorza. Norode bliskji greńcami Szvedom i Danom po wukuńczoni vojnje, tu, v tim najim mjesce (sc. Szteteno), przë postrzednjictvje knjeza pomorskjigo pertraktovelë v spjernech spravach, wokazivelë so procimko do se wobovjązkji mjiłotë i dochodało do zgodë. Pamjętom też, jak szanovni i v młodechnech latach vëbrani elektor brandenburskji[1]) przëszed jednigo razu jesz za żëcigo knjeza: nazvoł wojcem gó i rozmajité jinszi poznakji poczestnoscë wokazivoł; vjedzoł, że z wojcę jegu pobożni pamjęcë Jerzim Vilhelmę[2]) knjez nasz v przejacelstvje beł i vestrzod sprzemjerzonima knjezami bezmała za pjerszigo wuvożani. Przejacelstvo to dobetnij parłęczeło sąsedztvo i przez vjolgji pokrevjeństvo v przechodnim czasu. Do tego vjic doszło, że przejacele knjeza sami łizov nji mogą povstrzimac, tim barżij, kjej vjidzą, że płaczą jego poddani i że wotroka nje wostavjeł. Njima ters komu kultivovac zvjązkov przejacelstva. Le co robją? Czë nje je nokozę moim skreszec poddanech i przejaceli knjeza na pogrzeb zeszłech sę z vsządka, a nobarżij, że na njim cało rodzezna knjezov pomorskjich vëmarła? Ale nji może bëc tak, żebe vjedno bolovji wulegac. Leckami, chternima kjereje sę sprave naszi wojczeznë, ju kjereją dobré ręce, chterné leno wo najim vszetkjim, co posodomë, dbadzą. Na jejich pokozanjé sę cerpjimë, a łize pomału gjiną. Podnoszomë skarnje i łesenę wodkrivomë, a Bogu, krolovji i elektorovji kłopot wo przińdotę nają pclecomë.

Jô timczasę to, dlo czegu na katedrę nę jem vstąpjeł, belno vëpovjem; v movje prosti, ale poczesni i całovno szczeri woddom hołd nje leno Bogusłavovji, le całi linji knjezov pomorskjich. Wopovjem nopjervij, jak vjolgô rodzezna zagjina mjidze knjezami Njemcov, potemu, jakjigo i jak vjolgjigo më knjeza wutracelë — a va pjilovno czejta i żeczno przëjimta moją movę.

Kjej przed 17 latami, przed vstąpjenjim jesz na katedrę, przënjoslë mje taką vjédzę, że knjez Bogusłôv z zaczęcim sę zeszłi nocë wumar, jem sę całi rozpłakoł. Jesz mocnij bol vdzar sę do serca mojigo, bo jem Pomorcę i tatczeznę vjidzoł jem v baro njebezpjecznoscovech czasach, a tej pozbavjoni starszech, a gęstim donechczos lestę wokreté drzevo słôvnech knjezov je razę z korzenjim vërvané. Przëstoł jem na vzęcé katedrë. Le kjej v diskuseji (tą jem sę posłużeł), wodbivający sę v tim całim zakłopotanjim, a pozbavjoni wubetku i cechoscë, chterna v njespokojnech momentach je konjecznô — jedni chcelë, żebe v nowukovi rozpravje wusenąc sę wod rzeczi zależnech, vestrzod słochającech rozloc falę żecznigo nastroju, a vestrzod płakanjigo i zatrechłoscë pokozac, jak vjolgjima belë knjezovje Pomorza, jak z tatczenjim dbanjim robjilë dobrze dlo ledu, jak dalekji belë wod njeledzkjigo wobchodzenjô sę, srogoscë i krzivdzenju kogos. Jô też jim vëłożeł, bo jem so domiszlivoł, na jak vjolgji njewubetkji tatczezna znowużka beła be narażonô, choba, że v tim całim chawose, v jakjim sę Njemce nalezlë i vojnach njiszczejącech tam sam provadzonech, Bog be nom pomog; i po mjinjęcim sę jakjis godznje słochającech jem rozpusceł. Som też pożeroł jem v kol sebje, co be vëgłosec v panegiriku dlo chvałë wumarłigo knjeza. Zbadol jem, czë nje dô sę przednjikov jegu, chternech rocznjikji nasze po novjikszi częscë vëprovodzają wod Svantibora[3]), pogona przed 550 latmi, jesz przed njim vëprovadzec. Przezeroł jem Kromera, Gvagninusa, Neugebauera i jinszech historikov z sąsedzkji Polskji,

v ti wudbje, że sprave Polochov i Pomorzon z povodu sąsedztva gvesno sę parłęczą. Tam jem spodzevoł sę nalezc przednjikov Svantibora, chterni stelë na starże tegu drożeszcza, provadzącigo do Bôłtu, dze dzis mjeszkivomë. Co też z tego za vzątk? Vëpovjedzec mom, czë rozvijac?

Historeję czë wopovjostkę, chterną jem czetoł wo knjezach Pomorzanov, njevortnô je wuszov vajich, va knjezovje, chterniżesta knjezov najich rechovelë do svojich przejacelov. Pjisarze wo dzejach ti podovają njimo sebje za małovjidnim (obscuro Dlugosso) autorę Długoszem, że po czasach Karola Vjolgjigo przed vjęcij njigle 800 latmi Polosze mjelë za krola Leszka, wotroka Lecha sodmigo, chteren testamentę wostavjeł krolestvo Popjelovji, jedernimu pravovjitimu senovji svojimu. Reszta dvadzesca senov njelegalno wurodzonech zmuszelë do wuznanja Popjela krolem (wopovjostkę — przëznaję — z pogorchą jem czetoł) i wustanovjilë jich nad Pomorzanami, Kaszebami, Rujanami, Brandenburczikami i Misnją — nad vszëdnima, chterni znąd przed i za Łabą, Salą i Vezerą, aż po Vjislę mjeszkivają. Vnetka rodzezna Popjela vëmarła, a jejich nadstąpjelcov wuvożanech za njevortnech z przëczenë njelegalnigo pochodzenjô Polosze vënekelë, na tronje krolevskjim beł vëbrani Pjast, wubogji gospodorz z Kruszvjicë. Chcelë bo słochac kogus z ledu, njigle knjezov njelegalno zrodzonech. Tak jô tak som do se: czëlże jaż teli smjałoscë mają autorovje rocznjikov polskjich, że nobelnjeszim ledztvom kjejdes betującim nad Wodrą, Sprevą, Varną, Travą, Salą, Łabą i Vezerą moglë be sę naciskac z knjezami njelegalno zrodzonima, jaknobe, chternech Polosze sę vërzekelë, nech wonjiże zarusku przëjąc mjelë be za vastov? (V tim molu zaczenô sę wopjis plemjonov i jejich wodcov, chteren wopuszczomë z przëczenë przestarzałoscë — przëb. przekasz).

Njeprovdą dlote je, co pjiszą kronikji polskji, że v IX vjeku Popjel dlo Brandenborzov, Pomorzanov, Rujan, Meklemborzov i dlo jinszech ledov mjoł wustanovjic svojich dvadzesca njelegalnech senov — kołę i pnjiszczę be muszałë bëc te nobe njeszi norode, żebe dopuscec do vładze tech, chternimi pogordzelë Polosze i nad chternech wudbelë so wobivatela — plebejusza, chteren dostoł korunę.

Długochno przed Popjelę më poznelë ju Sigvarda, chteren żenjeł corkę Gosvina, krola Wobotretov v Słaveji. Sena jego zrobjeł svojim starkę: beł njim dregji krol Wobotretov, Billung. Matką Vittekinda beła bjałka Vernehina, knj. Sasov, Gunhilda, corka Rosłava, knj. Rujan. Przed Popjelę, za czasov Karola Vjolgjigo, krolami Vjilkov, tj. Pomorza Zochodnigo belë Aribertus i Lubicz, a Wobotretov: Billung, Trasco i Bogumjeł. Mjoł dvuch senov: Mirosłava i Ratibora, chterni spjerelë sę wo nadstąpjelstvo v stronje sztetińskji. Vojną zaczęlë, a zgodno zakuńczelë przed cesarzę Ludvikę z Frankfurtu nad Menę — wonji dożdelë czasov Popjela.

Kjej tak i przed Popjelę i za czasov Popjela tak vjolgji bojatrovje na Pomorzim, Ruji, v Meklemburgiji i blisko se leżącech zemjach ju krev z jinszima krolami zgodno mjeszelë i belno sę procem njim stovjelë — sami słochacze zrozmjejeta, co przënolegô meslec i jakji vëdac virok wo wołgani wopovjescë Długosza, choci Kromer, Gvagninus i jinszi v nją wuvjerzelë.

Tvoje popjołe, błogosłavjoni Bogusłavje i duche tvojich przednjikov, mojim pjetizmę chcoł jem wuvolnjic wod gańbovnigo pomeszlenjô. Choci jes wostatnim wotrokę mężczizńjanim, chternigo teli bojatrov wostavjeło, to jednak tvoji kjejdes poddani i jô vestrzod njima, nje zabelesmë wo ce i przednjikach tvojich; co ledzkô godka njese wo knjezach najich a navetka sąsadach muszimë wuvolnjic wod njeprovdzevech versejov. Tvoji przednjice żodnimu knjezovji polskjimu, żodnimu czeskjimu potęgą nje wustępovelë.

p. v.

Brunon Sobczak
Jan Kolka.

---

[1]) Friedrich Wilhelm 1640—1688.
[2]) Georg Wilhelm 1619—1640.
[3]) Svantibor I, pjerszi knjez Pomorza † 1107.

I. Szutenberg

Svjętopołka rod

(Pjesnjô)

Jak długo v sercach najich
Choc kropla kaszebskji krëvji —
Tak długo v sercach najich
Płomisto ë mjiłota v nji.

Vstojac zaczenô dzis krôj nasz całi,
Vstoł dzis Svjętopołka rod, Svjętopołka rod!
Dobëc muszi Juńc naj Czorni —
Dobëc! Dobędze kaszebskji lud!

Jak długo z Wolevskji vjeżë
Bjic mdze starovni zvon —
Tak vjedno najë morze
Rozspjevô pjesnovi ton.

Vstojac zaczenô ... etc.

Jak długo svjętô vjara
Rozgrzevô nają krev —
Tak stojec mdze Kaszebskô nasza,
Be vjolgjiho bëtu głosec zev!

Vstojac zaczenô ... etc.

Dloczegu Derdovskji nje napjisoł „himnu“?

Napjisoł marsz. Napjisanjé himnu dlo Kaszebov Derdovskji wuvożoł za rzecz choba njepotrzebną, mało konjeczną. Pożeteczną rzeczą belë „łgarstva“; vergle sę jeho trzëmałë. Vjerszt wofjarovani I. Kraszevskjimu, pjisarzovji povjescov, podpjiseje „Wod łgorza“. Druchom kaszebskjim też „zełgoł“ vjesolą epopeję „Wo Panu Czorlińskjim, co do Pucku po sece jachoł“. Nje łgoł jednak vjedno. Artizm, vedle chterniho pjisoł svoje dokoze z pod pjora vërosli, movji wosobno za se. Ale ters nje wo to chodzi.

Nje napjisoł himnu, ale marsz, chteren, nen wostatni, vjolgji dzel Polochov za himn kaszebskji wuvożo dzisodnję. Nje dô sę ho wuvożac za himn, jak to njechterni chcą, bo njim nje je, a som autor, Derdevskji tak vesok meslą nje sigoł, żebe v pjesnji zakląc — cos z jejich ducha — vjolgjiho i pjękniho z dzejoviho beciho Kaszebov.

Marsz kaszebskji Derdovskjiho „narodzeł sę“ v prostim ale wujmującim epizodze „Czorlińskjiho“. Bohater smjeszniho epos vëchodô z zosodë v Conovje (mjedze Słepskę a Kołobrzegą), chdze njedovjinnje sedzoł z przëczenë njeszczesciho, chterno sę trzëmało ho przez całą vnetka drogę, jak jachoł do Pucka po sece.

Dovjemë sę wo tim z dregji księgji Czorlińskjiho. Po vińdzenjim z zosodë i po bjotce z żedami wo skore po konjach, provadzi żid Czarovnjik do karczemniho chleva, v chternim na sprzedanjé stoji stari koń; na levim jeho wudze je z polskjim worzłę pjieczęc vëpolonô. Koń nje młodi, slepjeje ju na jedno woko; stori veteran żołnjerskji, na chternim v 1848 r. mjoł jezdzec Mierosławski. Żid radzi: „Le zaspjevac marsza, skocze, choc je wuvjązani“. Czorlińskji nje namiszlô sę; muszi mjec konja do vanożenjô za secami. Tejde „zaczął cenko g v i z d a c marsza kaszubskjiho, na nę notę, jakno p o l s k j i m a z u r Dąbrovskjiho“*). Koń zaczął przebjerac nogami, co tak mocno wujęło reboka, że nen kjile razi kusznął ho v głovę. Potemu Czorlińskji peszno so wustavjeł i zaczino s p j e v a c kaszebskjiho marsza:

Tam, chdze Vjisła wod Krakova
V polskji morze płenje.
Polskô vjara, polskô mova
Njigde nje zagjinje.
Njigde do zgubë... etc.

Stanął... Koń le vjedno v gorę kopeta podnoszô — z teho ceszi sę Czorlińskji i spjev dalij głosi: „Më z Njemcami...“ etc.

Tim spjevę — przëboczenjim ducha dodoł starimu konjovi Dodoł ho też Czorlińskji i sobje, bo spjevje jaż dzevjęc strofov z refrenę, v chternech przedstovjô bjotkji z Njemcę, żëcé pod Krzëżokę, służbę vojenną dlo polskjiho Krola Jagjełłe, bjotkji z Krzeżokę za krola polskjiho Kazmjerza, z Szvedami na wokrętach, moc i vjarę v krziż svjęti, vspomjinô wo svj. Stan. Kostce. Wostatnô strofa je czekavô dlotegu, że Derdovskji v nji vëpovjodô to, co vjidzi vlosnima woczami na Kaszebach:

Płaczą matkji nad senami,
Płaczą dzis dzevjice.
Hola! Jesz je Bog nad nami,
Dôl cepe, kłonjice.

V marszu tim mało vjidzimë provdë historeczni. Vjele v nech strofach poeteckji fantazeji. Są to dzeje polskji, chterne mało znoł, abo belno „zełgoł“.

Derdovskji napjisoł nen marsz na nutę „Jeszcze Polska nie zginęła“, kożąc tak spjevac Czorlińskjimu przed konję. Do słov tech wułożeł melodiję i na fortepjan Feliks Nowowiejski, autor „Roty“, tłukę wosobno vëdoł v 1921 r. nakładę Księgareji Svj. Vojcecha v Poznanjim. Novovjeskji vëdoł tę rzecz pod zevjiszczę „Hymn kaszubski“ (Op. 38 Nr 6) i wodnąd marsz Derdovskjiho je wuvożani za himn. V tim vedavje je podanô I, II, III, IV i VII strofa vedle wukładu woriginału. Zrzeszenjé Regjonalné Kaszebov przëjęło „Himn Kaszubskji“ Stanjisława Czerniekjiho, zaczinający sę wod słov: Pomorskji Grif rozvijô lote..., muzika T. Tylewski, nje przëjął sę jednak v szerszim kole.

Kjej chce chto konjeczno wuvożac nen marsz za kaszebskji himn, ten tę njech Derdovskjimu — autorovji — woddô spravjedlevotę, spełnjającë jeho żeczbę, że spjevoł mdze nen v dnje, chterne tak popularni są v krôju... na „svjęta“ konja. m.

---

*) Heneż. str. 57 (Vëd. Toruń 1880).

Njicht

nji może wutrzimac ducha bez worganu, bez pjisma, chterno podskocô svjęti płom zapału i prôcë dlo svigo ledu. Chto nje czetô ë nje vspjeru pjisma, ten nje kjereje sę svoją kulturą.

— — — — — — — — — — — —

Kjej jidę — nje vjidzę njic. Jakuże mom sę wobrocac, kjej vjem czego chcę! Zmęczoni stanę kjej, czeję, że jem som. — Ale nje, bo chtos ju navetka mje veprzedzoł, poslede nachodają też! — Drogama jakjima chodajemë nje są nom cezé. O, jak to dobrze nje bëc som! Drożeszcza tegu nje noleżi

szukac dalek, je blisko. Zaczino sę wod nas samech, kuńca nji ma vjidzec. Taką je Kaszebjizna!

Trzimję v ręce małé pjismo. Mô porę stron. Jak je letkji, jak szemarzi vjatrę gjęté. vëkrzevjô sę, chcało be z vjatrę wumekac. Kjej wutrzimje sę v kaszebskjich rękach, będze dozdrzani, będze vjedno dzelikę meslë naszi?

„Zrzesz Kaszëbskô" wutrzimivô sę z vespjeru Belnech Kaszebov-Czetińcov. Jak małô je materjalną, tak vjolgą je v deji, chterni służi! V zbjernim głosu „Zrzeszë" nji może zagjinąc Kaszebov duch provdzevi — a chto mô z ducha żeczbę i nokoz popjerac, z pożetkę robjic dlo se i dlo tech, z chternech som pochodzi, przodovac i głosec vszędze, głośno i z mocą, ten njech nje stoji na stronje i nje wopjero sę vłosnimu semjenju, ale dopomoże v vespolni spravje. Będzmë też ricerzami-wobrońcami wobudzoni tatczeznë-Kaszebjiznë! Z matinczenim kłopotę, z energeją tatczeną, pjilovno boczmë, żebe ję krzivda nje dobja, wopuszczenje nje zasmuceło! Chto jednak nji mô mjiłoscë do bliznjigo-Kaszebe, to jakże mô mjec do vespolni tatczeznë-Kaszebjiznë?!

Kjej chto v żecim vekazivô, że nje bjerze ji poważno, to na jakjiże podstavje momë wuvożac, że mdze sebje łomoł nad ji poznanjim, że mdze zajmivoł sę badanjim samech podstov: historeji, movë, zvekov? Mô pevno dosc, że, posłeszni vëbranimu przez se kjerovnjictvu, je vjedno na poszeku do popjeranjé vespolni spravje tego kjerovnjictva ramjenję i movą, żebe dlotegu zeskac wuznanjé tech, chterni mogą mu vërobjic znaczenjé, avans i poparcé v svoji grepje, do chterni noleżi. V takji to sposob stovają sę ledze bojovnjikami i vëznovcami przekonanjov, wo chternech pevno njigde sę nje przekonelë, chternech novovjerzącima njigde nje wostelë, chterne to przekonanja navetka njigde v głovje nje povstałë. Provdę mjoł Locke. filozof, że chto płaci dobri żołd, naleze armiję wo kożdim czase, chocbe jego sprava beła nogorszą v svjece. Meslec samodzelnje je pravę njevjele ledzi. Resztą kjereje autoritet i przikłod. Kaszebji, nje patrzmë cezima woczami i cezima wuszami nje słochejmë.

Ti, co tak robją, może bëc, że poznelë nają provdę, ale że nji mają jistno żodnech zapatrivanjov anji żodnech mesli procimko do ti provdë, dlote sobje i jinszim głove zakręcivają pomilonim i falszevim zapatrivanjim. Wudbelë też trzëmac sę mocno tego dzela, kjerovnjictva, z chternim spodzevają sę zarobku i wokazivają zapolenjé i wodvogę, są vjerni svojim wodcom, ale nje badają njigde spravë, za chterną vojują, nje znają njeroz ji navetka.

I takji są Kaszebji, co zabelë i wodrzekają sę Kaszebskji. Tegu nje noleżi krëc. Mogbem tu na ten przikłod vołac: o, jak małima jesta Polochami!

V czim leżi tragizm wotrokov Kaszebov-Pomorzon? Nje v tim, że vjele v jejich żëcim beznadzejnosce. Ale że tak mało rąk do vjolgji spravë, zabeti vnetka v svjece i to nostrasznjeszi, że vjeczor jich może najńdze i cechô czë trzosklevô noc zmjan dzejovech svjata nje zagubji. Dalek jesmë jednak wod te, żebe lepszé nodzeje sobje vëdzerac.

Że Kaszebskô dzisodnję vjikszi dobeła zrozmjenjé, to nje znak, żebe ters ję wostavjic na łasce zaczęti drogji; tim barżij dozerac przënolegô. Vënaturzenjé ji grozi.

Njech kożdi rzetelni Kaszeba mdze belnim i nje falszevim Bojovnjikę ji deji — svojech przekonanjov.

Nje v cechoscë ducha, v zamknjętim sercu i chłodnim rozmje — dlo se samigo, ale sparłęczoni v vespolni gromadze, z ledę, bo leno razę, vszesce, możemë cos dokozac, dobëc, bëc kołę v lińcuchu dzejovigo bëcô. Kaszebjizna mô bëc najim żëcim. Jesmë z Kaszebov, varcmë do Kaszebov — mocnjeszi v poznaną vortosc. Zrobji z naj lepszigo człovjeka, dobrigo wobevatela, wofjarnigo. Może momë zabëc, vërzec sę. żebe nalezc toni i letkji chleb chdzes jindze? Rzetelno zarobjoni, v cężkji prôcë, chleb lepji smakô, je mjelszi. Dokozę vortosci mdze to, że nje wostavjimë po se rzecz mjeszą! Prôcejąc nad sobą, dlo vłosni kulturë, dokłodomë v darenku brzod naji prôcë dlô najich noblęższech i do vortosci ledzkoscë. Żebe nalezc mol v svjece — przënolegô nom tak czenjic.

— — — — — — — — — — — —

Kaszebji, nje noleżi wostac na tim, co momë. Kożdi nosi v se cos, co be jak nolepji chcoł taką vortosc wokozac. Trzeba nom wosvjatë historeczni, dvjignąc sę na veższi stąpjeń kulturë. Pomoc sami i sobje możemë le razę.

Njechże njicht nje wuvjerzi, że takô „Zrzesz" wo porę stronach je mało. Mali je papjer, ale v nji vjolgô je służba i dejô! Ten papjer je za mali, baro mali, na to, co be noleżało robjic! Njechże tejde kożdi, komu kaszebskô sprava na sercu leżi, vedle svoji selë na „papjer" vjikszi wofjarę zrobji, dobrim słovę i wuczenkę Kaszebom v bjedze sę przësłużi, svjat głębok kaszebskji pozno, deję i tim sę wumocni. Chto może — njech vspjeru, chto nji może — njech Belnim Kaszebą wostanje. Pomoc materjalnô i duchovô sę parłęczą i vspomogają. Dlote są konjeczné wobje! m.

Bôłt spjevô

„Spjevejże vjic, Bôłce, pjeseń svą Kaszebstva; spjevejta za njim stari laseszcza pomorskji, a të, ledu kaszebskji, kochej i szanej svoją snożą movę, tę novortnjeszą po przodnjikach spuscezną, skorno v wobronje ji krev woddelë i nje vstedzele sę nją movjic słôvni wódcovje i knjezovje tvoji, chternech proche, złożoni na vjeczesti snjik v Wolevje, wutcivosz jak sę przënolegô i njesesz v se wo njich dząсzlevi vspomjink!" Ramułt

POZNEJ SVOJĘ MOVĘ.

Kaszebjizna za czasov knjezov pomorskjich

Jak sę tej vëmovjało — njic pevniho nji ma vjedzec, bo nje wostało njiżodniho dokumentu z nech czasov. To co spotikomë v ksążce „Wiatr od morza" Żeromskjiho — wopovjodanjé po kaszebsku — je vëmeszlenjim literackjim. Porovnivanjé nazvov wosob i molov z tech czasov z dzis vëmovjanima dô sę v małi częscë poznac, jak tede movjilë. Duńc możemë do teho jak sę słova vëmovjało, ale nje dô sę dokładno dokozac jak je wodmjenjivelë. Dlote też njic pevniho nje je vjedzec, leno cos njecos możemë dzis vjedzec wo movje tech czasov.

Kaszebjizna v XIII st. mja samogłoskji a, e, i, o, v, ą, ę i dzvjęk podobni do „y". „ą" vëmovjało sę jak fr. „en", ę zbliżało sę barżij do nosoviho „i". Też „y" nji mjało teho głosu jak polskji „y", leno beł to głos postrzedni mjedze „e" a „i" i spotikało sę leno przed „r". Vszestkji të samogłoskji bełë krotkji abo długji (jaad, brzeeg, grziib, roog, dvuuch, pjąąti, rzęędze, syrce).

„F" i „H" pravdopodobno jesz nje bełë, do kaszebskjiho dostałë sę dopjerze z njemjeckjiho, a v XIII st. nji ma vjedzec jesz wo jeho vpłevje. „V" Lorentz woznoczoł polskji w, „ć" i „dź" bełë jesz mjętkji, ale v vimovje zbliżałë sę barżij do t, d, jak v ros.

Mjętkji pravdopodobno bełë jesz też „ś" i „ź", a nomji v Słë,skjim navetka „cż" i „dz". Nje dô sę stvjerdzec, czë zmjękczenjé beło ju przë *k*, *g*, *ch*, przed *i* i *e*. Zmjękczenjé zveczno wokreslô sę przez *j*, nje przez *i*: vjicher (vedle Lorentza).

L v XIII st. beło pevno vjedno mjętkji, jak dzisejszé polskji, nje kaszebskji *l*, co scvjardnjało. Vëmovë *rz* nje dô sę dokładno dokozac. V XIII st. beło jesz *rj*; v cigu XIII st. zamjenjoło sę na *rz* (vëm. rż).

Njiżoden viraz kaszebskji nje zaczinoł sę wod *o* abo *u*; tu vjedno wużivelë przëdechu, vëmovjaniho jak ang. *w* (water), tim znakę Lorentz woznoczoł: woko (oko), woosmi (ósmy); p. „Zrzesz" nr 9.

Wokoma nech zasadnjiczech wodmjan spotikô sę i jinszé rożnjice, co le przepodkę dô sę postrzec. Vjic zagjinjęté samogłoskji spotikałë sę zveczno: Jelędzino, dzis Jeldzino, Gołucevo — Gołcevo. Dzisejszô jistnota Kaszebjiznë: kuńcoveczkji *k*, *c* zamjast ek, ec, beła dopjerze v zoczętku. Movjeło sę vjic Żarnovjec wokoma Żarnovc, Chmjeienc — Chmjelnjec, sink — sinek. Spotikô sę też *ecz* wokoma *cz*, vjic Tąpjecz wokoma Tąpcz.

Vożni v movje, jęzeku je akcent. Kaszebjizna XII st. mjała akcent ruchomi i navetka zmjenjający sę v wodmjanach teho samiho virazu. Je to akcent prasłovjańskji, chteren do dzisdnja momë v pevnim dzelu v dijalektach nocno-kaszebskjich. Ale v dzisodnjovech dijalektach akcent nje leżi na nech samech zgłoskach, jak v prasłovjańskjim anji jinszech movach słovjańskjich, chterne mają i ters jesz ruchomi akcent. Dlotegu nji ma vjedzec, czë v XIII st. kaszebjizna mja ten som akcent co dzis. Może też beło cos kol teho podobniho, choc sę wo tim dzis njic pevniho nje vje. Ale vjedno duńdzemë nobarżij do podobë, kjej mdzemë tak akcentovelë jak dzis na nocnech Kaszebach. m.

Co sę czetô ë czeje

Dnja 14. IX. rb. wumar Tomasz G. Masaryk

prezident republikji Czecho-Słovackji. Beł belnim senem svigo norodu; smjercą svoją wokreł svjat słovjańskji żołobą. Trzë raze beł prezidentę: 1918, 1927, 1934.

Wumarła

17. IX. tr. Maria Kręcka, szkolnô gimnazeji męskji v Vejrovje, Kaszebka wurodzonô v Borzestovje. Zajmiva sę teatrę kaszebskjim, regionalizmę, a że beła „dziedzicznie obciążona", tzn. beła Kaszebką, nji mogła dlote z przëczenë nokozu direchtora gimn. provadzec teatru! („Zrzesz", R III, nr 2, XI. 1935, str. 19). Zachovjemë ję dobrze v pamjęcë.

Rujan

Mjesąc nen beł znani tak v dovnech latach na wostrovje Ruji (Rügen) i znani: p. „październik", czes. „rzijen". Viraz nen pochodzi wod zvjerząt, v tim mjesącu sę „rujelë"; polskji „ruja" (oestrum, oestrus venerus).

Revizejô

Dnja 1 sévnjika policejô revidova privatné mjeszkanjé najigo redachtora wodpovjedzalniho Ignaciho Szutenberga; szukelë dovodov i jinszech do tegu rzeczi, jaknobe na początku czervjińca tr. mjoł vëselac anonimovi leste (beł tede v zosodze!) na sędzov Gdinji. Policejô wopuszcza mjeszkanjé z pokvitovanjim wodbeti revizeji.

Movją, że...

Dzeje sę tak, jakbe to muszało tak bëc. Gduńsk, to najô stoleca Kaszebov, co beła. Szteteno, to najô stoleca Pomorza Zachodniho, co beła. Co teru je? Wostało nom le to, że momë za sobą pravo

dzejovi wo tim movjic. A że nom wostało pravo tak meslec, nje znaczi, żebe mě mjelě pravo v Gdińsku co robjic. V Gdińsku tak mocno provda, wo kożdim, v wocze bjije, że teru jąż slepja na vjerzch věchodzą. Nje na darmo smarovelě mjasto to farbą i glancem — teru też za tim svjeci. Kjej duńdze do teho, że wostatniho z Gdińska Polocha věvalą, noleżałobe posłac na tak vożni i wuroczesti moment menistra wod vszetkjiho i niczeho. Kozłę wofjarnim njech be wostoł nen jistni, co Gdińsk dostoł pod nje svoję (?) korkę...

PRZEZER VEDAVOV

— „F o l k" Zeitschrift des Internationalen Verbandes für Volksforschung. Schriftleitung: A. Campbell, Upsala; G. R. Gair, Edinburg; L. Mackensen, Riga—Berlin; J. de Vries, Leiden. Zweites Heft. August 1937. S. 113—228. Verlag von S. Hirzel in Leipzig. Art. wo Pomorzim: Pommern im Lichte der volkstumsgeographischen Forschung — Karl Kaiser.

„B l u s z c z" nr 35, R. 73, Warszawa, z 28. VIII. 1935 (0,50 zł). Cządnjik literacko-społeczni dlo kobjet. Cządk nen je vedani leno wo morzu i Pomorzim.

— „S l a v i a O c c i d e n t a l i s". Tom XV. Redaktor Mikołaj Rudnicki. Poznań 1936, str. 286. Mjedze jinszima spotikomě: „Kaszubskie n e n i formacje pochodne" — Z. Rysiewicz. „Studia nad nazwami rzek lechickich. Odra i jej ujścia" — M. Rudnicki. V dzelu kriticznim dr B. Stelmachowska rozprovjô sę ż „Notatkami etnologicznymi" dr J. Krajewskiej v „Jantarze" R. I, z. 1.

Prôcô nad Monografiją Pomorziho

Na Kaszebach wod kjile ju mjesąci badanja socejologiczné przeprovodzô v. mgr Makarewicz dlo Institutu Bôlteckjiho v Gdinji, chterne w wopracovanjim vińdą jakno dzél do poznji vedani Monografiji nocniho Pomorziho. Institut Bôlteckji je ju dobrze nom znani, że vjemě czego sę po njim spodzevac. Woboczimě, jak tim razę Kaszebjizna mdze vězdrza v ni Monografiji. Może dożdomě jednak, że kaszebskô provda naleze lepszé poznanjé i lepji mdze zrozmjałô, czeho noleżi sę tim barżij żeczec, bo wuvożô sę jesz Kaszebską za „terra incognita".

R O C Z E Z N E

5. X. 1523 wumjerô Bogusłov X Belni, knj. Zoch.-Pom. Wurodzeł sę 3. VI. 1454, sin Erika II i knj. pom. Zofiji. Młodé lata przeżivoł vestrzod njezgode starszech v Rügenvalde. Wobjął vładzę po smjercě wojca (5. VII. 1474) nad Pom.-Vologoszcz, wostoł vnetka przez sviho vuja Vartisłova X przějęti jakno regent nad Pom.-Szteteno a po 1478 jeho nadstąpjelca. V 1496 tovarzeł ces. Maksimiljanovji I do Tirolu, znąd věszed na pjelgrzimkę do Zemji Svjęti, z chterni varceł v 1498. Broł so za przikłod knj. połnjovo njemjeckjich i wumocnjeł svoję vładzę przez zmuszenjé pomorskji szlachtě do wuznanja jeho zvjerzchnoscě i to samo zrobjeł z wopjerającima sę mjastami Sztetenę i Stralsundę. Dva raze sę wożenjeł z knj. Małgorzatą z Braunschweig-Wolfenbüttel (1476—1489) i knj. polską Anną (1491—1503. Beł nobelnjeszim knjezę Pomorza Zochodniho.

14. X. 1140 zemje słepskô i słaveńską bullą Papjeża sparłęczoné z djecezją kamińską.

15. X. 1678 Brandenborzovje zajmivają Stralsund.

16. X. 955 Gero kol rz. Reknjice bjije Stojgnjeva, knj. Wobotretov.

17. X. 1456 założenjé universitetu pom. v Grifiji przez knj. Vartisłova IX.

19. X. 1466 dregô wugoda torińskô.

24. X 1412 v bjitvje pod Kremmer Damm przegrivô burg. nornberskji Friedrich VI z knjez. pom.

24. X. 1648 wugoda vestfalskô: Szvecejô dostovô Pom. Przedné z Sztetenę i Rują, Brandenburzovje Pom. Sledné.

24. X. 1872 wumar historik pomorskji Otto Fock. Wurodzeł sę 29. IV. 1819 v Schwarbe na Ruji. Studjovoł v Bonu. Berlinje i Kiloniji filozofiję i teologiję. Po 1848 je baro czenni v żěcim politicznim Holsztinu aż do czasu, kjej ho zabrelě Denovje. Potemu mjeszkoł v rodni stronje, skądka przenjos sę do Stralsundu, dze wumar. Dzeło, chtenim novjęcij sę przěsłużeł tatczeznje Pomorzu — „Historejô rujsko-pomorskô" Lepsk 1861—72, 6 t.

CZETIŃCE!

Przěpomjinomě wo wodnovjenjim na IV kv. prenumeratě za „Zrzesz Kaszebską". Zapjisac prosimě wu lestovech, chterni vszędze przějmivają prenumeratę, abo noleżną semę przesłac pocztą za pomocą „przekazu rozrachunkowego" (na kożdim wurzędze je do kupjenjô za 1 gr).

Pjismo najé nje dostovô njiżodni subvenceji czě jinszigo vesparciho; sami Kaszebji-Czetińce, chternim sprava Kaszebjiznë i „Zrzeszë" je troską codnjovą, vspjerają. Njechże takjich Kaszebov vjicij będze! Momě pjenjędze na polskji potrzebe, mjejmě, Kaszebji, na vłosni!

Tłukjem „Zrzeszë Kaszebskji" v Kartuzach.